

STORTINGET

Innst. 204 S

(2021–2022)

Innstilling til Stortinget
fra kontroll- og konstitusjonskomiteen

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om brev fra Nobelinstituttet, datert 8. september 2021, om Svar på anmodning fra Stortingets presidentskap om informasjon vedrørende driftssituasjonen for Det Norske Nobelinstitutt, og Redegjørelse for driftssituasjonen for Det Norske Nobelinstitutt

Til Stortinget

Bakgrunn

Nobelkomiteen sendte 12. oktober 2020 brev til Stortingets finanskomité, der det ble gitt en redegjørelse for forhold og faktorer som over tid, og særlig i det seneste tiåret, har ført til en vesentlig svekkelse av instituttets økonomi.

I et brev fra Stortingets presidentskap datert 17. juni 2021 ble Det Norske Nobelinstitutt anmodet om å utarbeide en redegjørelse for instituttets økonomiske situasjon.

Nobelinstituttet sendte 8. september 2021 brev til Stortingets administrasjon, vedlagt en redegjørelse for driftssituasjonen for Det Norske Nobelinstitutt. Redegjørelsen fokuserte på:

- «I Instituttets rettslige og økonomiske rammer, med særlig vekt på den rettslige og økonomiske situasjon knyttet til eiendommen Henrik Ibsensgt. 51 og Nobelstiftelsens rolle i denne sammenheng.
- II Muligheten for økonomisk støtte fra andre aktører.
- III Vurdering av hvorvidt et økonomisk tilskudd – knyttet til driften av instituttet eller på annen måte – fra Stortinget eller andre norske myndigheter vil kunne utfordre Nobelinstituttets uavhengighet.»

Det fremgår at Nobelinstituttet håper at det på bakgrunn av redegjørelsen vil bli foretatt en grundig vurdering av videre behandlingsalternativer, som vil kunne ut i et forslag til en tilskuddsordning som vil sikre Nobelinstituttets videre drift i eksisterende lokaler under robuste og forutsigbare økonomiske rammebetingelser.

Brevet og redegjørelsen fra Nobelinstituttet følger som vedlegg til innstillingen.

Brevet ble referert i Stortinget 18. november 2021 og saken tildelt kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Even Eriksen, Kari Henriksen og Lubna Boby Jaffery, fra Høyre, lederen Peter Frølich og Svein Harberg, fra Senterpartiet, Nils T. Bjørke, fra Fremskrittspartiet, Lars Rem, fra Sosialistisk Venstreparti, Audun Lysbakken, fra Rødt, Seher Aydar, og fra Venstre, Grunde Almeland, viser til at Det Norske Nobelinstitutt fungerer som Nobelkomiteens sekretariat og bistår med utredningsarbeidet som er nødvendig for prisvurdering og øvrig fremme av stiftelsens formål. Nobelinstituttet arrangerer møter, foredrag og seminarer med akademikere, fagfolk og beslutningstakere fra mange land for å diskutere utvalgte temaer med tilknytning til fred og konflikt.

Komiteen er kjent med at Nobelinstituttet i brev til finanskomiteen av 12. oktober 2020 beskriver en rekke forhold og faktorer som har bidratt til at instituttet har hatt tiltagende økonomiske driftsutfordringer over flere år, og at det er ønsket en finansieringsløsning fra Stortinget. Nobelkomiteen anmodet finanskomiteen

om en årlig indeksregulert driftsstøtte på 8 mill. kroner. Fra før mottok Nobelinstituttets bibliotek en årlig driftsstøtte på ca. 1,5 mill. kroner. Driftsstøtten skulle dekke de økonomiske rammebetingelsene for Nobelinstituttet og øremerkes vedlikehold av Henrik Ibsens gate 51, sikring av instituttets datasystemer og nødvendige sikkerhetstiltak rundt fredsprisarrangementene i desember, samt drift av instituttets bibliotek og forskningsrelaterte virksomhet.

Komiteen registrerer at finanskomiteen konkluderte med at den ikke kunne behandle enkeltstående anmodninger om statlig tilskudd, og at saken ble løftet til presidentskapet til videre oppfølging. Presidentskapet anmodet i juni 2021 Det Norske Nobelinstitutt om en redegjørelse om instituttets økonomiske situasjon.

Komiteen viser til at Nobelinstituttet besvarte forespørselen i brev av 8. september 2021. Den tilsendte redegjørelsen viste til tre forhold Nobelinstituttet mente var verdt å merke seg:

For det første ble fredspriskomiteen i Oslo ikke knyttet til noen eksisterende vitenskapelig eller kulturell institusjon da den ble opprettet i 1897. De svenske institusjonene ble på sin side tilknyttet ressurssterke svenske institusjoner, som Kungliga Vetenskapsakademien (KVA), Karolinska Institutet (KI) og Svenska Akademien (SA). Det Norske Nobelinstitutt ble opprettet i 1904 for å kompensere for dette og bistå som sekretariat og faglig ressurs til støtte i prisarbeidet.

For det andre skriver instituttet at det at Stortinget påtok seg oppdraget med å velge Nobelkomiteens medlemmer, fikk store konsekvenser for komiteens og instituttets økonomiske og administrative rammebetingelser. De svenske moderinstitusjonene (KVA, SA og KI) understøttet i motsetning til Stortinget med ulike former for administrative tjenester og økonomisk bistand. Her nevnes gratis eller sterkt subsidiert leie av kontorer og representasjonslokaler. I perioder der rammetilskuddet fra Nobelstiftelsen i Sverige ikke strakk til, løste Nobelinstituttet det med kostnadsutt, eller særordninger fra Nobelstiftelsen. Etter at finanskrisen drastisk reduserte Nobelstiftelsens forvaltningskapital, ble rammetilskuddet til komiteene redusert, og senere beholdt på samme uendrede nivå, til tross for økt kostnadsnivå.

Det tredje forholdet som beskrives, er at det norske nobelprisarrangementet har utviklet seg til å bli dyrere enn det svenske, hovedsakelig fordi svenskene kan samordne seremonien og banketten for fire prisområder, mens Norge har ett prisområde. Nobelinstituttet peker også på at kostnadsnivået i Norge ifølge OECD ligger 10–20 prosent over det svenske. Merkostnadene for Nobelstiftelsen i Stockholm forbundet med prisarbeidet i Oslo har blitt anslått til å utgjøre 6 millioner svenske kroner årlig.

Komiteen er kjent med at Stortinget, etter forslag fra presidentskapet, besluttet at saken skulle behandles i kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Finansiering for fremtiden

Komiteen viser til at Stortinget har påtatt seg et oppdrag i henhold til Alfred Nobels testamente og statuttene for Nobelstiftelsen. Oppdraget er begrenset til å oppnevne medlemmer til Nobelkomiteen. De svenske moderinstitusjonene for de øvrige prisene har i tillegg påtatt seg en mer aktiv rolle for å legge til rette for arbeidet for sine prisutdelende organer og sikre dem stabile rammevilkår.

Komiteen merker seg at Det Norske Nobelinstitutt er i en situasjon hvor et økonomisk tilskudd er nødvendig for å opprettholde virksomheten på ønsket nivå. Finansieringen fra den svenske nobelstiftelsen er redusert. Fra svensk side er spørsmålet reist om ikke Det Norske Nobelinstitutt kan selge eiendommen sin i Henrik Ibsens gate 51.

Komiteen viser til Nobelinstituttets omtale av et ønsket budsjett for et fremtidig fullrigget Nobelinstitutt i brevet av 8. september 2021. Her fremgår det at instituttet vruderer at et fullrigget Nobelinstitutt er underfinansiert med 9,8 mill. norske kroner årlig. Instituttet gjentar at et driftstilskudd på 8 mill. kroner årlig, slik det ble anmodet om i brevet til finanskomiteen av 12. oktober 2020, ville bringe instituttet et vesentlig stykke på vei.

Komiteen mener det må være et mål å finne en egnet finansieringsform for Nobelinstituttet som sikrer fremtidig drift og ivaretar virksomhetens uavhengighet.

Nobelprisen og -instituttet er en av få institusjoner som setter Norge på kartet internasjonalt. Selv om prisen er uavhengig av norske myndigheter, er det i Norges interesse at instituttet har gode arbeidsvilkår og mulighet til å gjøre en skikkelig jobb.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre, viser på bakgrunn av ovenstående til at det kan skisseres to løsninger på instituttets økonomiske utfordringer:

Stortinget kan, dersom en støtte innvilges, utbetale instituttet en årlig driftsstøtte eller en engangsstøtte. En årlig driftsstøtte vil utgjøre et forholdsvis begrenset beløp, anslagsvis rett i underkant av 10 mill. kroner. Stortinget vil også kunne avgrense støtten mot eventuell ekspanderende virksomhet som det ikke er naturlig at den norske stat finansierer.

Et alternativ til årlig driftsstøtte vil være at instituttet settes i stand til å stå på egne ben økonomisk. Gjennom en engangsstøtte kan en enten se for seg etablering av et fond, eller å kjøpe ut og overrekke eierskapet til instituttets bygning, eller begge deler. Løsningen bør for-

ankres hos den svenske stiftelsen og baseres på en felles forståelse av finansieringen fremover, sett i lys av historiske kostnader.

Fordelen med en engangsstøtte vil være at instituttet ikke gjøres avhengig av politisk gunst på Løvebakken hvert eneste år. Ulempen er at det vil være snakk om betydelig større beløp enn en driftsstøtte, anslagsvis i størrelsesordenen 200 mill. kroner. Alternativet, som er en årlig driftsstøtte, kan i større grad rokke ved oppfatningen av prisen som uavhengig. En kan heller ikke utelukke fremtidige politiske initiativ om økt/reduert støtte.

Hensyn til Nobelkomiteens uavhengighet

Flertallet forstår at både Stortinget og Nobelkomiteen er opptatt av å verne om Nobelkomiteens uavhengighet. Hvis Stortinget, som utpeker medlemmene til Nobelkomiteen, også påtar seg ansvar for å sikre de økonomiske rammebetingelsene for driften av Nobelkomiteens sekretariat (Nobelinstituttet), vil nok enkelte frykte at det kan stilles spørsmål ved Nobelkomiteens uavhengighet.

Flertallet viser til at Nobelinstituttets egen vurdering, slik den gjengis i brevet til presidentskapet, er at reell uavhengighet sikres gjennom oppdragets mandat, og at finansieringen ikke vil påvirke dette. Flertallet er kjent med at Stortinget finansierer annen uavhengig virksomhet, som domstolene, gjennom årlige bevilgninger, uten at det vurderes som problematisk for deres uavhengighet.

Flertallet mener at en engangsstøtte er det som best kan forene hensynet til en forutsigbar finansiering av Nobelinstituttets arbeid og behovet for uavhengighet fra norske myndigheter. Flertallet er innstilt på å legge til rette for en slik engangsstøtte i forbindelse med ordinære budsjettprosesser i Stortinget.

En forutsetning for at en overføring kan finne sted, er at Nobelinstituttet har etablert en form for fond eller stiftelse som kan forvalte midlene på en tillitvekkende måte som sikrer nødvendig kontroll, slik at de benyttes til formålet og samtidig sørger for årlig forutsigbar finansiering av instituttets arbeid. Etter flertallets oppfatning bør en slik løsning også innebære at dagens årlige bevilgninger til Nobelinstituttets bibliotek opphører.

På den måten vil det i fremtiden ikke være noen videre økonomisk relasjon mellom Nobelinstituttet og norske myndigheter. Flertallet er kjent med at bystyret i Oslo kommune har besluttet å støtte instituttets arbeid, og imøteser et bidrag også fra Oslo kommune.

Etter flertallets syn er det også nødvendig å sørge for en endelig avklaring av forholdene rundt Nobelinstituttets bygning, slik at det kan oppnås trygghet for at annonseringen av fredsprisen også i fremtiden kan skje i de tradisjonsrike lokalene. En slik avklaring bør kunne ses i sammenheng med engangsstøtten, og spørsmålet bør være endelig avklart før en overføring finner sted.

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet er imot en ordning hvor Stortinget bevilger tilskudd for å finansiere driften til Nobelinstituttet. Hvis Stortinget skal utnevne både Nobelkomiteens medlemmer og finansiere driften, vil det være umulig å hevde at Nobelinstituttet er uavhengig.

Selv om det følger av statuttene at det er Stortinget som skal utnevne komiteens medlemmer, har det blitt stilt spørsmål ved uavhengigheten, særlig i de tilfellene hvor tidligere stortingsrepresentanter har blitt oppnevnt til vervet. Dersom Stortinget i tillegg skulle finansiere driften, vil dette ytterligere forsterke kritikken og svekke uavhengigheten.

Dette medlem foreslår at Nobelinstituttet i stedet søkes finansiert gjennom private sponsormidler. Det er fullt mulig for instituttet å søke om fast støtte fra for eksempel stiftelsen Fritt Ord, Sparebankstiftelsen, DNB-stiftelsen, Equinor og andre store næringslivsaktører. Slik privat finansiering vil styrke Nobelinstituttets uavhengighet i forhold til Stortinget.

Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Brev fra Nobelinstituttet, datert 8. september 2021, om Svar på anmodning fra Stortingets presidentskap om informasjon vedrørende driftssituasjonen for Det Norske Nobelinstitutt, og Redegjørelse for driftssituasjonen for Det Norske Nobelinstitutt – vedlegges protokollen.

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 22. mars 2022

Peter Frølich
leder og ordfører

Til Stortingets administrasjon
v/Stortingsdirektør Marianne Andreassen
Stortinget

Vår ref.:
111020

Deres ref.:
2020/4275

Dato:
080921

Svar på anmodning fra Stortingets presidentskap om informasjon vedrørende driftssituasjonen for Det Norske Nobelinstitutt

Vi viser til brev fra Stortingets presidentskap v/stortingspresident Trøen av 17. juni 2021, der Det Norske Nobelinstitutt anmodes om å utarbeide en redegjørelse over instituttets økonomiske situasjon.

For informasjon om den historiske bakgrunnen for opprettelsen av Det Norske Nobelinstitutt og dets plass innenfor det norsk-svenske Nobelsystemet viser vi til vårt brev til Stortingets finanskomite av 11. oktober 2020. Der gis også en redegjørelse for de forhold og faktorer som over tid, og særlig i det seneste tiåret, har ført til en vesentlig svekkelse av instituttets økonomi.

I vedlagte skriv vil vi fokusere på de spørsmål som ble fremhevet i brevet fra Presidentskapet, nemlig:

- I. Instituttets rettslige og økonomiske rammer, med særlig vekt på den rettslige og økonomiske situasjon knyttet til eiendommen Henrik Ibsens gt. 51 og Nobelstiftelsens rolle i denne sammenheng.
- II. Muligheten for økonomisk støtte fra andre aktører.
- III. Vurdering av hvorvidt et økonomisk tilskudd – knyttet til driften av instituttet eller på annen måte – fra Stortinget eller andre norske myndigheter vil kunne utfordre Nobelinstituttets uavhengighet.

Nobelinstituttet er glad for at Presidentskapet, på bakgrunn av den vedlagte redegjørelsen, vil foreta en grundig vurdering av videre handlingsalternativer. Vi håper vurderingen vil munne ut i et forslag til en tilskuddsordning som vil sikre Nobelinstituttets videre drift i eksisterende lokaler under robuste og forutsigbare økonomiske rammebetingelser. Dersom Stortingets presidentskap og administrasjon skulle ha behov for ytterligere informasjon fra oss i sakens anledning, står vi selvsagt til deres disposisjon.

Olav Njølstad
Direktør

Berit Reiss-Andersen
Leder av Nobelkomiteen

Redegjørelse for driftssituasjonen for Det Norske Nobelinstitutt

Nobelkomiteens brev til Stortingets finanskomite av 12. oktober 2020 beskriver den historiske bakgrunnen for opprettelsen av Det Norske Nobelinstitutt og dets plass innenfor det norsk-svenske Nobelsystemet. Det både utfyller og utdyper informasjonen i dette dokumentet. Brevet redegjør også for de forhold og faktorer som over tid har ført til en vesentlig svekkelse av instituttets økonomi.

Det er særlig tre forhold som er verdt å merke seg i denne forbindelse:

For det første ble fredspriskomiteen i Oslo ved etableringen i 1897 ikke tilknyttet noen eksisterende vitenskapelig eller kulturell institusjon. Dette i kontrast til de svenske komiteene for Nobelprisene i kjemi, fysikk, medisin og litteratur, som alle fikk ressurssterke svenske institusjoner som sitt *alma mater*, hhv. Kungliga vetenskapsakademien (KVA), Karolinska Institutet (KI) og Svenska Akademien (SA). Den Norske Nobelkomite sto i utgangspunktet alene, uten tilsvarende tilknytning til noen norsk akademisk eller kulturell moderinstitusjon. Opprettelsen av Det Norske Nobelinstitutt i 1904 var ment å skulle kompensere for dette. Instituttet skulle fungere som komiteens sekretariat og som en faglig ressurs til støtte i prisarbeidet.

For det andre ble det tidlig klart at Stortinget, som i april 1897 hadde påtatt seg oppdraget å velge medlemmene til Den Norske Nobelkomite, tolket sitt oppdrag svært forskjellig fra de svenske moderinstitusjonene (KVA, KI og KA). Dette skulle etter hvert få store konsekvenser for Nobelkomiteens og Nobelintituttets økonomiske og administrative rammebetingelser. Mens Stortinget ser ut til å ha forstått sitt oppdrag dithen at det begrenset seg til å velge medlemmer og varamedlemmer til Nobelkomiteen, valgte de svenske moderinstitusjonene å tolke sitt oppdrag langt bredere. De begynte tidlig å understøtte sine respektive komiteer med ulike former for administrative tjenester og økonomisk bistand, f.eks. gjennom gratis eller sterkt subsidiert leie av kontorer og representasjonslokaler. Så lenge den årlige

driftsstøtten fra Nobelstiftelsen – det såkalte rammetilskuddet – holdt tritt med kostnadsutviklingen, og dessuten var stort nok til at også Nobelinstituttet i Oslo kunne opprettholde sin stab og sine aktiviteter på ønsket nivå, gikk dette nokså upåaktet hen. Men i perioder da rammetilskuddet ikke holdt tritt med kostnadsutviklingen, ble Nobelinstituttets institusjonelle ensomhet et problem. Ingen ressurssterk moderinstitusjon sto klar til å kompensere for den reduserte støtten fra Nobelstiftelsen. De økonomiske utfordringene ble i stedet løst ved smertefulle kostnadskutt eller ved at Nobelstiftelsen, med varierende grad av velvilje, påtok seg å yte støtte gjennom ulike særordninger. På midten av 1960-tallet, da Nobelinstituttet opplevde en akutt økonomisk krise, vedtok dessuten Stortinget å bevilge et mindre årlig driftstilskudd til instituttet. Støtten ble noen år senere omgjort til et øremerket tilskudd til driften av instituttets bibliotek.

I kjølvannet av finanskrisen, som nesten halverte Nobelstiftelsens forvaltningskapital, ble rammetilskuddet til priskomiteene i 2012 redusert med 10% – til 5,3 millioner svenske kroner (SEK). Siden da har tilskuddet vært uendret (nominelt beløp), mens kostnadsnivået både i Norge og Sverige har steget betydelig. Dette innebærer at priskomiteenes rammetilskudd i realiteten er blitt redusert år for år. Fordi rammetilskuddet utbetales i svenske kroner, har innstrammingen vært spesielt smertefull for virksomheten i Oslo. På grunn av valutafor forskjellen har rammetilskuddet til Den Norske Nobelkomite det siste tiåret blitt avkortet med gjennomsnittlig 10% sammenliknet med tilskuddet til de svenske priskomiteene.

For det tredje har Nobelprisarrangementene i desember – med prisseremonien og banketten som høydepunkt – utviklet seg til å bli relativt sett dyrere i Oslo enn i Stockholm. Årsaken er dels at det i Stockholm oppnås en stordriftsfordel ved å avholde én stor seremoni/bankett for fire prisområder sammenliknet med én mindre seremoni/bankett for ett prisområde i Oslo. Kostnadsnivået i Norge har det siste tiåret dessuten vært 10-20% høyere enn i Sverige, ifølge tall fra OECD. Nobelstiftelsen har dertil nytt godt av enkelte svært gunstige leveranseavtaler (f.eks. gratis blomsterdekorasjoner og champagne) som ikke har kommet de tilsvarende arrangementene i Oslo til gode. Sist, men ikke minst, har det f.o.m. 2009 påløpt vesentlig høyere kostnader for å ivareta sikkerheten rundt fredsprisarrangementene i Oslo enn hva Stockholm (per prisområde) betaler for sine sikkerhetstiltak.

Kort oppsummert er situasjonen som følger:

- (a) Nobelstiftelsen i Stockholm har vesentlig større kostnader – *anslagsvis 6 millioner SEK per år* – forbundet med prisarbeidet i Oslo enn den har for hver av de fire priskomiteene i Stockholm.
- (b) De svenske priskomiteene mottar betydelig mer i årlig driftsstøtte fra sine respektive moderinstitusjoner enn Det Norske Nobelinstitutt mottar fra Stortinget.

Situasjon (a) og (b) henger naturligvis nøye sammen. Hadde Stortinget tatt et tilsvarende ansvar for Nobelinstituttets og Den Norske Nobelkomites økonomi som de svenske moderinstitusjonene tar for sine respektive priskomiteer, ville behovet for ekstraordinære tilskudd fra Nobelstiftelsen til virksomheten i Oslo blitt tilsvarende redusert. For Nobelstiftelsen er forfordelingen av Nobelvirksomheten i Oslo vanskelig å forsvare. Dette er bakgrunnen for at den forrige administrerende direktøren i Nobelstiftelsen, Lars Heikensten, i 2020 tok til orde for at Nobelinstituttet i Oslo burde selges, slik at stiftelsens utgifter til løpende og periodisk vedlikehold av bygningen kunne elimineres.

Instituttets rettslige og økonomiske rammer

1. Nobelinstituttets rettslige status

Nobelinstituttets rettslige status har lenge vært uklar og til dels omstridt. Mens man på norsk side i lang tid har lagt til grunn at instituttet er et eget rettssubjekt, og derved ikke kan betraktes som en del av Nobelstiftelsen, har man i Stockholm inntil nylig bestridt dette. Så sent som i 2009-2010 ble spørsmålet gjenstand for en svensk juridisk utredning. Den konkluderte med at Nobelinstituttet i Oslo var underlagt Nobelstiftelsen.

På initiativ fra Nobelstiftelsens nye administrerende direktør, Vidar Helgesen, ble spørsmålet vurdert på nytt i 2021. Etter en grundig behandling, først av Nobelstiftelsens sjefsjurist Per Josefson og deretter av hhv. en svensk og norsk uavhengig juridisk ekspert, ble det slått fast at den gjeldende svenske oppfatningen bygde på et sviktende juridisk grunnlag og at det ikke kunne være tvil om at Nobelinstituttet i Oslo var å anse som et eget rettssubjekt («annen juridisk person» i norsk terminologi). Instituttet kan dermed ikke anses å være en del av den

svenske juridiske personen Nobelstiftelsen. Stiftelsens styre tok på sitt møte 9. juni i år denne konklusjonen til etterretning.

Avklaringen av Nobelinstituttets rettslige stilling påvirker neppe spørsmålet om hvilke rettigheter instituttet og Nobelkomiteen har i forhold til eiendommen Henrik Ibsens gt. 51. Den beskrivelsen som Nobelkomiteen ga i sitt brev til Finanskomiteen av 11. oktober i fjor, er fortsatt dekkende. Der fremgikk det at Nobelstiftelsen i 1903 hadde kjøpt eiendommen Drammensveien 19 (nå Henrik Ibsens gt. 51) og satt bygningen i stand til formålet. Det heter videre: «I et gavebrev av desember 1903 stilte Nobelstiftelsen bygget til evigvarende disposisjon for Den Norske Nobelkomite. Det tinglyste gavebrevet slår fast at eiendommen ikke kan selges uten Nobelkomiteens samtykke. Nobelstiftelsen i Stockholm anser i dag at denne klausulen ikke nødvendigvis har gyldighet mer enn hundre år senere under til dels svært endrede økonomiske forutsetninger.»

En juridisk betenkning innhentet fra et norsk advokatfirma på oppdrag av Nobelkomiteen, munnet ut i en mer optimistisk konklusjon, sett fra et norsk perspektiv:

Det er ingen holdepunkter for at servitutens salgsbegrensning ikke lenger skulle gjelde etter sin ordlyd. Formålet med servitutten er nettopp å gi Nobelkomiteen kontroll over Nobelbygget i akkurat den situasjon som nå vurderes – når Nobelstiftelsen ønsker å disponere over Nobelbygget på en måte som ikke anses fordelaktig eller ønskelig for Nobelkomiteen. Det følger videre av sikker rettspraksis om bruks- og byggebegrensninger at negative servitutter som hovedregel ikke er bortfalt, selv om disse skulle være gamle.¹

Det kan dermed slås fast at det råder ulike oppfatninger på dette punkt, og at utfallet av en eventuell prøving av saken for en svensk eller norsk domstol, er uvisst. Nobelstiftelsen har for øyeblikket stilt saken i bero i påvente av at spørsmålet om en mulig tilskuddsordning fra Stortinget, eller andre norske myndigheter, blir avklart. Hvis ingen tilskuddsordning kommer på plass, er det grunn til å tro at spørsmålet om salg av Henrik Ibsens gt. 51 vil komme opp igjen med fornyet styrke når Nobelstiftelsen etter hvert selger sin eiendom i Sturegatan 14 (som for øvrig genererer en anseelig inntekt fra utleie av lokaler) og flytter til det planlagte Nobel Center i «Slussen» i det sentrale Stockholm.

¹ «Notat – utkast: Vurdering av Nobelbygget», 06.11.21.

2. Nobelstiftelsens merkostnader i forbindelse med Nobel-virksomheten i Oslo og hva de svenske priskomiteene mottar av administrativ og økonomisk støtte fra sine respektive moderinstitusjoner.

Som nevnt innledningsvis har Nobelstiftelsen i Stockholm over tid hatt vesentlig større kostnader – anslagsvis 6 millioner SEK i 2019 – forbundet med prisarbeidet i Oslo enn for hver av de fire priskomiteene i Stockholm. Samtidig mottar de sistnevnte komiteene betydelig mer i årlig driftsstøtte fra sine respektive moderinstitusjoner enn Det Norske Nobelinstitutt mottar fra Stortinget.

Nobelstiftelsens administrasjonssjef, Lotta Wristel, har utarbeidet følgende oversikt som tydeliggjør disse sammenhengene:

Nobelstiftelsens kostnader för prisutdelarna

I tabellen nedan redovisas de kostnader som Nobelstiftelsen har för det prisarbete som utförs av respektive institution. Kostnaderna för *Sveriges riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne* är ej med i uppställningen då de till fullo finansieras av Sveriges riksbank.

Kostnaderna är hämtade från 2019 års räkenskaper, då verksamheten under 2020 förändrades radikalt pga pågående pandemi. Samtliga kostnader redovisas i tsek.

	Fysik	Kemi	Medicin	Litteratur	Fred
Kostnader för prisbedömningsarbete:	-3 383	-3 223	-4 754	-3 943	-2 626
Kostnader för bibliotek:	0	0	0	-1 357	-1 857
Kostnader för prisutdelning och bankett:	-2 657	-2 657	-2 657	-2 657	-5 252
Kostnader för säkerhet i samband med ovan:	-85	-85	-85	-85	-578
Kostnader för central administration:	-1 445	-1 445	0	0	-1 768
Kostnader för fastigheter/lokaler:	-134	-134	0	0	-1 585
Summa:	-7 704	-7 544	-7 496	-8 042	-13 666

Som framgår av tabellen är Nobelstiftelsens kostnader för fredsprisarbeidet ca 6 msek högre årligen än för de övriga institutionernas prisarbeten. Samtidigt med detta faktum kan Nobelstiftelsen konstatera att de övriga prisgrupperna erhåller ett omfattande stöd från sina respektive institutioner. Omfattningen av detta stöd presenteras nedan tillsammans med hur stor motsvarande kostnad är i den norska verksamheten.

De prisutdelande institutionernas bidrag till Nobelprisrelaterad verksamhet

(Kungliga Vetenskapsakademien – KVA – gällande fysik, kemi och ekonomi)

(Karolinska Institutet – KI – gällande medicin)

(Svenska Akademien – SA – gällande litteratur)

Lokalkostnader:

KVA: Kostnader för kontor debiteras respektive prisgrupp (se tabell ovan). Kostnader för alla andra lokaler; mötesrum, pressrum, konferensrum etc står KVA för. Nyligen genomfördes en omfattande renovering av lokalerna. Renoveringen planerades i stor utsträckning utifrån Nobelprisets behov särskilt avseende presskonferenser och sammanträden (AV-teknik mm). Kostnaden för arbetet uppgick till 125 msek och ingen kostnad läggs på prisgrupperna.

KI: Samtliga lokaler (kontor, sammanträdesrum, auditorium mm) tillhandahålls utan kostnad. Ingen hyra debiteras och alla kostnader för löpande drift (el, värme, bevakning osv) samt reparationer och underhåll bekostas av KI.

SA: Prisgruppen har inga egna kontorslokaler och heller inga kostnader för att nyttja akademiens lokaler (sammanträdesrum, konferensrum etc).

*Lokalkostnaderna för den norska verksamheten uppgår till 1,2 mnok för löpande drift samt ytterligare ca 1,1 mnok i reparationer och underhåll. Totalt alltså kostnader om **2,3 mnok årligen**. Därutöver tillkommer kostnader för särskilt omfattande renoveringar (såsom t ex fasadrenoveringen under år 2020 på ca. 7 mnok).*

IT, nätverk, it-säkerhet etc

KVA: Nätverk, servermiljö, it-ansvarig person, it-säkerhetskonsulter samt investeringar avseende datasäkerhet ansvarar KVA för. En andel av den reella kostnaden debiteras prisgrupperna via posten central administration, men IT-miljön och säkerheten håller en hög nivå till relativt låg kostnad.

KI: Nätverk och servermiljö tillhandahålls av KI.

SA: Kostnaderna för IT, förbrukningsmaterial, telefon, bevakning, redovisning och revision står SA till 95%, d v s endast 5% belastar prisgruppen.

Motsvarande kostnader för den norska verksamheten uppgår till ca 600 tnok årligen.

Vetenskapliga möten och seminarier

KVA: Ansöker och förvaltar anslag för att arrangera s k Nobelsymposier. Symposierna har arrangerats sedan 1965 och är internationella konferenser på högsta vetenskapliga nivå.

Man ansöker om att få arrangera dessa symposier som numera finansieras av Knut och Alice Wallenbergs stiftelse (KAW). KAW har avsatt medel till totalt tre Nobelsymposier inom fredsprisområdet. Ett av dessa har ägt rum och vartefter nya ansökningar beviljas finns alltså medel för att finansiera ytterligare två. Därefter kommer KAW fortsätta bidra till symposieverksamheten inom områdena fysik, kemi, medicin, litteratur och ekonomi.

KI: Institutet avsätter 1,5 msek årligen för att samarrangera möten och seminarier tillsammans med medicinkommittén. Detta alltså utöver möjligheten att med medel från KAW också anordna Nobelsymposier i medicin.

Kostnaden för ett Nobelsymposium uppgår till ca 1,2 mnok. När anslaget från KAW ej längre omfattar freds- och konfliktforskningsfrågor finns inte längre någon finansiering för att anordna dessa mycket värdefulla internationella konferenser.

Bibliotek och Nobelarkiv

KVA: Bär kostnaden för hela Nobelarkivet avseende prisarbetet. Därutöver har samtliga ledamöter som är involverade i prisbedömningsarbetet, via sina universitet, tillgång till hela världens litteratur, forskningsdatabaser, forskningstidskrifter osv. Prisgrupperna har ingen kostnad för detta.

KI: Liksom KVA tillhandahåller KI tillgång till hela världens forskningsbibliotek, forskningsdatabaser etc utan någon kostnad för prisgruppen. Tillgången till dessa bibliotek och databaser är central för prisbedömningsarbetet

SA: Prisgruppen kan, inom ramen för Nobelstiftelsens anslag, endast delvis täcka kostnaden för Nobelbiblioteket (se tabell ovan). SA bidrar årligen med bidrag i mångmiljonklassen. 2019 uppgick deras bidrag till 3,8 msek.

*Kostnaden för biblioteket i Oslo uppgår till ca 3,2 mnok årligen. Ett årligt anslag om 1,5 mnok från Stortinget innebär att kostnaden för Nobelstiftelsen uppgår till ca **1,7 mnok** årligen.*

Kommunikationsarbete

KVA: Att utse Nobelpristagare innebär omfattande kostnader för kommunikationsarbete, presskonferenser, skribenter, illustratörer, av-tekniker, produktion av tryckt material etc. En viss kostnad läggs på prisgrupperna, men resten bekostas centralt av KVA.

KI: En viss kostnad för presskonferensen avseende årets pristagare hanteras av prisgruppen, men allt övrigt avseende kommunikation bekostas centralt av KI.

SA: Kommunikationsarbetet sköts centralt av SA.

Kommunikationsarbetet är betydande, kanske särskilt för fredspriset. Den årliga kostnaden beräknas uppgå till ca 500 tnok och inkluderar bl a extra personal under hösten.

Forskare och professorer

Runt arbetet med att utse de naturvetenskapliga Nobelpriserna finns en mängd professorer och forskare som bidrar till kommittéernas arbete utan någon särskild kompensation.

Motsvarande struktur saknas för SA och fredsprisarbetet. Det är svårt att bedöma hur stort värdet är men klasserna i fysik och kemi består vardera av 30 forskare och församlingen vid KI uppgår till 50 professorer. Värdet på den tillgången till expertis i världsklass är ovärderlig.

Det norska Nobelinstitutet inhämtar motsvarande vetenskapliga kompetens från en permanent grupp konsulter som alla är framstående norska forskare på fred, konflikt och internationell politik. Till den fasta gruppen tillförs ett varierande antal internationella experter varje år. Detta finansieras av Nobelstiftelsen som en del av anslaget till prisarbetet. Utöver detta har det norska Nobelinstitutet sedan 1990 knutit till sig ett internationellt forskarnätverk med olika specialistkompetenser tack vare det gästforskarprogram som med framgång bedrivits. Nobelstiftelsen bidrar inte med resurser till gästforskarprogrammet som helt finansierats med hjälp av andra externa källor.

3. Nobelinstituttets økonomi: noen premisser og nøkkeltall

Med betegnelsen 'Nobelinstituttets økonomi' sikter vi til kostnadene forbundet med de aktivitetene som per i dag blir finansiert av Nobelkomiteens årlige rammetilskudd fra Nobelstiftelsen (inklusive Hammarskjøldfondet) og Stortingets støtte til Nobelinstituttets bibliotek, samt kostnadene forbundet med den årlige feiringen av Nobels fredspris i Oslo og vedlikeholdet av den fredede bygningen i Henrik Ibsens gate 51 som Nobelstiftelsen så langt har dekket utenom rammetilskuddet. I tillegg kommer kostnadene forbundet med den forsknings- og informasjonsvirksomhet som instituttet ifølge statuttene skal bedrive, men som er avhengig av ekstern finansiering fordi virksomheten for en stor del faller utenfor de formål rammetilskuddet fra Stockholm er avsatt til å dekke.

I oversikten nedenfor presenteres nøkkeltall for et utvalg år i perioden 1993-2019. 1993 er valgt fordi instituttets økonomi da var god og det nettopp var fullført en omfattende modernisering finansiert av Nobelstiftelsen som bl.a. innebar etablering av en forskningsavdeling bestående av syv gjesteforskerkontorer, lunsjrom, tekjølken og mikrofilm/mikrofiche-rom. 2012 er valgt fordi Nobelstiftelsen dette året reduserte rammetilskuddet med 10% (til 5,3 millioner SEK); et nivå som fortsatt ligger fast. 2019 er valgt som siste år i oppstillingen fordi det mht. til kostnader er mer representativt enn pandemi-året 2020.

Oppstillingen tydeliggjør den gradvise reduksjonen i antall fast ansatte (i dag fem personer), og den tilsvarende reduksjonen i rammetilskuddet, nominelt og justert for prisstigningen.

År	Ansatte	Gjeste- forskere	Inntekter (TNOK)			Prisjustert ramme ¹	NOK/SEK internkurs ¹	Kostnader (TNOK)			
			Ramme ¹	Stortinget	Andre ²			Drift	Forskning ²	Feiring	Bygget
1993	9	8	6 765	600	235	6 765	0,97	7 511	742	1 191	1 453
2007 ³	7	7	5 310	1 000	816	8 872	0,90	6 740	1 235	4 455	730
2012	6	12	5 015	1 400	3 840	9 826	0,85	6 424	3 735	5 700	1 180
2019	6	2	4 770	1 500	2 400	11 587	0,90	7 527	3 170	5 236	1 035

Noter til nøkkeltallene

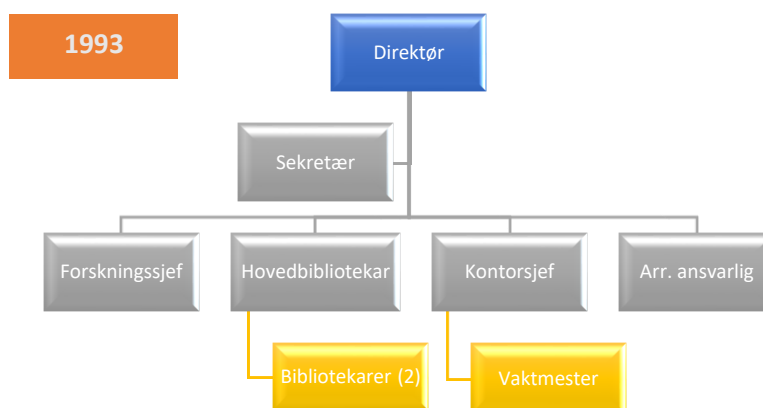
- 1) Rammetilskuddet fra Stockholm lå lenge på MSEK 5,9 (ekskl. bidrag til drift av bygget – se note 3). I 2012, etter flere år med negativ avkastning i Nobelfondet i kjølvannet av finanskrisen, ble rammetilskuddet redusert til MSEK 5,3 og har siden stått på stedet hvil. I perioden 2007-2019, med unntak for årene 2016-2017, har vekslingskursen mellom NOK og SEK gått i norsk disfavør. Prisjustert ramme tar utgangspunkt i rammebeløpet for 1993 og viser hva rammetilskuddet ville ha vært i et gitt år, dersom den fulgte prisutviklingen i Norge. Som man vil se er realverdien av rammetilskuddet blitt kraftig redusert fra 1993 til

2019. Mens et prisjustert rammetilskudd i 2019 ville ha vært på drøyt 11,5 millioner NOK, var det reelle tilskuddet på snaut 4,8 millioner NOK.

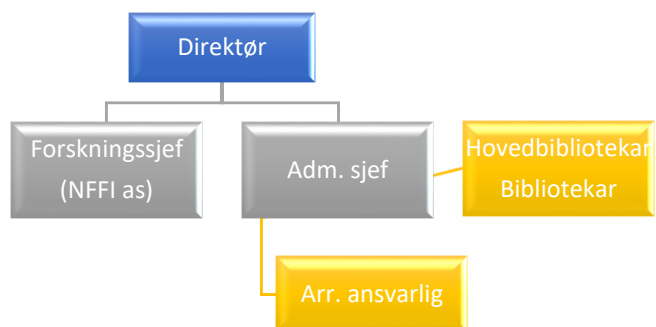
- 2) I årene frem til 2011 ble forskningsaktivitetene finansiert over Nobelinstituttets budsjett. Inntekten under kolonnen 'Andre' i 1993 er et bidrag fra Forskningsrådet, mens inntekten i 2007 i hovedsak er royalties fra salg av minnemedaljer gjennom Myntverket. I slutten av 2010 ble forskningsavdelingen, samt inntekter fra Nobelkonserten og royalties fra salg av minnemedaljer gjennom Myntverket, overført til et eget selskap (Nobels Fredspris - Forskning og Informasjon as). Inntektene for dette selskapet er i oversikten over lagt under kolonnen 'Andre' for årene 2012 og 2019. I årene 2011-2020 (selskapet ble avviklet medio 2021) dekket NFFI as ca. 1/4 av de løpende utgiftene til drift av bygget (renhold, strøm, vann/renovasjon, hage o.l.). I tallene for 'Forskning' er Nobelsymposiene (arrangeres annethvert år) holdt utenfor. Dette fordi disse frem til 2023 finansieres over eget budsjett administrert av KVA i Stockholm og finansiert av Wallenberg-stiftelsen. Sistnevnte har signalisert av finansieringen av Nobelsymposier i Norge vil opphøre etter 2023.
- 3) I 2007 ble et særnorsk budsjetttilskudd på MNOK 1, tidligere ment som et bidrag til drift og vedlikehold av Henrik Ibsens gt. 51, omdefinert til et lønnsbidrag ved at det direkte driftsbidraget falt bort og at lønn til arrangementsansvarlig og 25% av lønn til direktør og adm.sjef nå bokføres under 'Feiring' (Nobelveckan). Omleggingen bidrar til noe av økningen i kostnadene til 'Feiring' fra 1993 til 2007.

4. En gradvis nedbygging av Nobelinstituttets stab 1993-2019

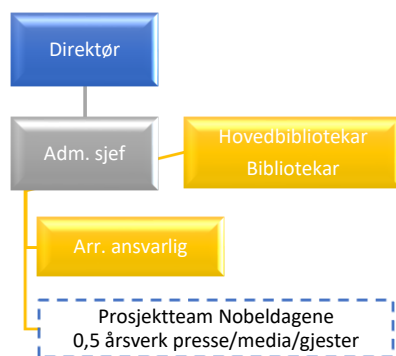
Organisasjonskartene nedenfor viser hvordan de økonomiske rammene har påvirket utviklingen i antall ansatte og hvordan Nobelinstituttet har vært (1993, 2011), er (2021), og ideelt sett ønsker å være organisert i fremtiden (202X). Legg merke til at antall årsverk i den ønskede fremtidsorganisasjonen (202X) er tilnærmet det samme som instituttet hadde i 1993 (hhv. 8,5 og 9 årsverk), dvs. før den gradvise nedbyggingen av stab og aktivitetsnivå startet.

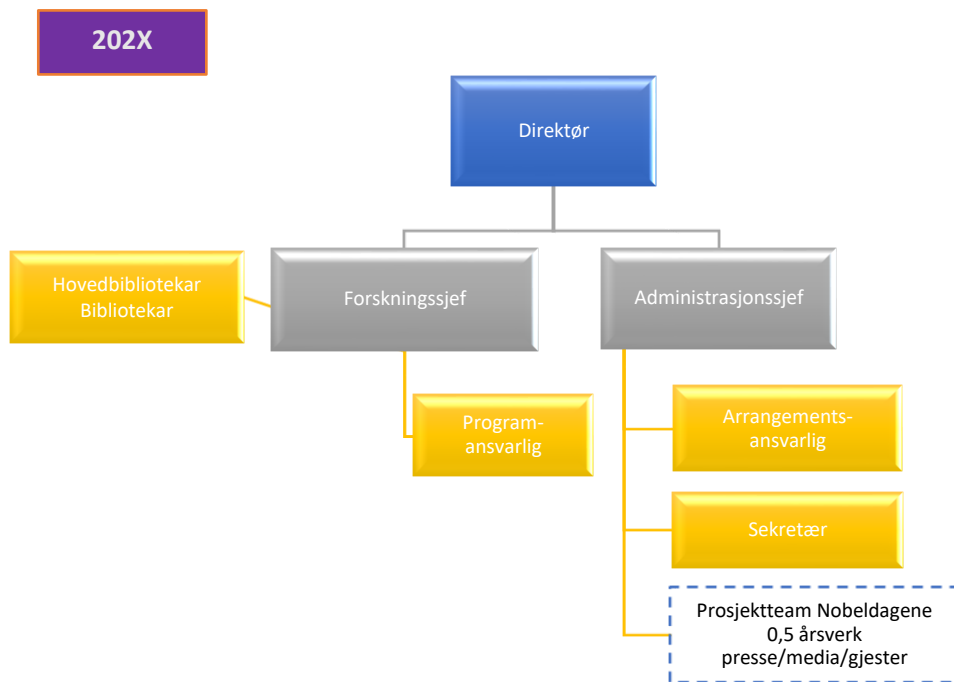

2011

2021

5. Regnskap 2015-2020, budsjett 2021 og budsjett 202X for et fullrigget Nobelinstitutt (alle tall i NOK).

Oppstillingen nedenfor viser utviklingen i Nobelinstituttets økonomi i perioden 2015-2020 samt inneværende års budsjett og et ønsket budsjett (202X) for et fremtidig fullrigget Nobelinstitutt. Sistnevnte budsjett viser kostnadene forbundet med ønsket aktivitetsnivå og organisasjon (8,5 årsverk). Med dagens inntektsnivå er dette budsjettet underfinansiert med 9,8 millioner NOK (da er medregnet ca. 400-500 000 NOK i ekstra sikkerhetskostnader i Oslo som Nobelstiftelsen til nå har dekket utenfor rammetilskuddet). Et driftstilskudd på 8 millioner NOK, slik Nobelkomiteen anmoder om i brevet til Finanskomiteen av 12. oktober i fjor, vil bringe instituttet et vesentlig stykke på vei mot dette målet. Det vil også gi et godt utgangspunkt for å søke seriøse internasjonale forskningsstiftelser – som normalt ikke gir støtte til drift og lønn – om tilleggsstøtte til vårt gjesteforskerprogram, slik at budsjettet vil kunne gå i balanse.

INNETEKTER	202X	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015
Nobelkomiteens årlige ramme ¹	5 300 000	5 300 000	4 876 000	4 770 000	5 035 000	5 300 000	5 300 000	4 770 000
Stortingets bidrag (biblioteket)	1 500 000	1 500 000	1 500 000	1 500 000	1 500 000	1 500 000	1 500 000	1 500 000
Avkastning Hammarskjöldfondet	110 000	210 000	408 480	0	227 050	166 000	214 000	394 200
Andre inntekter/finanskostnader	-10 000	-10 000	-6 922	9 545	-11 387	-9 076	-10 598	2 665
Total økonomisk ramme	6 900 000	7 000 000	6 777 558	6 279 545	6 750 663	6 956 924	7 003 402	6 666 865
UTGIFTER								
Nobelkomiteens arbeid	3 000 000	2 695 000	2 510 482	2 754 990	2 724 863	2 625 483	2 574 181	2 200 055
Nobelinstituttets administrasjon	2 750 000	1 735 000	1 407 407	1 580 357	1 706 484	1 499 777	1 631 505	1 353 317
Nobelinstituttets bibliotek	3 800 000	3 370 000	3 091 667	3 191 556	2 966 107	3 018 380	3 111 631	3 188 284
Total utgifter på ramme/bidrag	9 550 000	7 800 000	7 009 556	7 526 903	7 397 454	7 143 640	7 317 317	6 741 656
RESULTAT RAMME/BIDRAG	-2 650 000	-800 000	-231 998	-1 247 358	-646 791	-186 716	-313 915	-74 791
ANDRE KOSTNADER I OSLO								
Bygget - forsikring, vedlikehold, investeringer ²	1 500 000	800 000	6 997 689	1 035 173	914 505	1 076 638	1 115 000	902 681
Nobeldagene i desember	5 500 000	5 300 000	1 988 768	5 236 594	5 379 924	5 319 570	4 749 101	4 820 998
Forskning (inkl. Nobel Peace Prize Forum ³)	5 250 000	546 248	1 503 045	3 167 088	5 140 042	3 412 539	3 373 176	2 637 872

- 1) Komiteens ramme er MSEK 5,3 i hele perioden. Beløpet mottas i NOK.
- 2) Byggets eier, Nobelstiftelsen, måtte i 2020 ut med MNOK 7,0 til større vedlikehold. Av dette gikk MNOK 6,8 til oppussing av fasade og tak.
- 3) Nobel Peace Prize Forum ble opprettet i 2016 som en del av NFFI AS sine aktiviteter (Nobelinstituttets forlengede forskningsarm i perioden 2010-2021). NFFI AS ble avvirket medio 2021, men budsjetterte kostnader TNOK 500 for årets Forum, administrert gjennom Nobelinstituttet i 2020 og 2021, er inkludert under 'Forskning' for disse to årene (finansiert gjennom bidrag fra Oslo kommune).

Muligheten for økonomisk støtte fra andre aktører

Presidentskapet har bedt Nobelinstituttet gi sin vurdering av muligheten for økonomisk støtte fra andre, presumptivt ikke-statlige, aktører.

Inn til nylig har instituttets forsøk på å oppnå økonomisk støtte til sitt gjesteforskerprogram fra private norske aktører, blitt møtt med en kald skulder. Dette i kontrast til situasjonen i Sverige, der Wallenberg-stiftelsen yter store summer til støtte for priskomiteenes internasjonale forskningskonferanser (Nobelsymposier).

Etter oppslag i Dagens Næringsliv og andre norske medier våren 2021 om Nobelinstituttets anstrengte økonomi, har bildet endret seg noe. Nobelinstituttet har i den senere tid vært i dialog med flere private aktører og drøftet mulig privat finansiering, uten at det så langt har kommet noe håndfast ut av det.

Skulle det på et senere tidspunkt vise seg at instituttets økonomiske utfordringer kan løses uten statlig tilskudd, og samtidig hensynta de strenge due diligence-krav som enhver privat støtteordning vil måtte innfri, vil Stortinget omgående bli underrettet om dette.

Tilskudd og uavhengighet

Stortingets presidentskap har bedt om Nobelinstituttets vurdering av hvorvidt et økonomisk tilskudd – knyttet til driften av instituttet eller på annen måte – fra Stortinget eller andre norske myndigheter vil kunne utfordre Nobelinstituttets uavhengighet.

Nobelinstituttet er i en situasjon hvor et økonomisk tilskudd er helt nødvendig for å opprettholde virksomheten på ønsket nivå. I prinsippet må et slikt tilskudd komme enten fra private givere eller ved offentlig støtte. Ved begge løsninger kan det stilles spørsmål ved om gaver eller tilskudd kan påvirke Nobelkomiteens virksomhet og uavhengighet. Pengetilskudd har et potensiale i seg til å skape bindinger, og det er derfor vanlig at virksomheter som har en uavhengig rolle, verner seg mot mulige bindinger. Særlig innenfor det offentlige er det en rekke ulike typer virksomhet som finansieres av staten, men med et uavhengig oppdrag. Et nærliggende eksempel er domstolene hvor den økonomiske rammen for virksomheten besluttet av Stortinget. Gjennom hele vår moderne historie har domstolene i sin dømmende virksomhet klart å opprettholde en uavhengig rolle. Dette til tross for at domstolenes uavhengighet ikke ble lovfestet før Grunnlovsreformen i 2014.

En reell uavhengighet sikres ikke først og fremst gjennom lover og vedtak, men gjennom oppdragets mandat. Den Norske Nobelkomite mener at virksomhetens uavhengighet har en sterk forankring i Alfred Nobels testament og en mer enn 100-årig tradisjon med uavhengige og uredde tildelinger av Fredsprisen. Det er utenkelig at Nobelkomiteen vil bryte denne praksis selv om en sideordnet virksomhet som Det Norske Nobelinstitutt skulle få tilskudd fra det offentlige. De bindinger som historisk har vært mellom Nobelkomiteen og Stortinget gjelder utelukkende de tilfelle hvor Stortinget har utpekt stortingsrepresentanter eller regjeringsmedlemmer til medlemmer av Nobelkomiteen.

Dersom en statlig tilskuddsordning til Nobelinstituttet kommer på plass, vil det fortsatt være slik at Nobelkomiteens arbeid med å evaluere kandidater og velge mottakere av Nobels Fredspris, fullt ut blir finansiert gjennom det årlige rammetilskuddet fra Nobelstiftelsen. Det statlige tilskuddet vil dertil kunne øremerkes formål som knapt vil kunne påvirke komiteens arbeid med å velge fredsprisvinnere. Bidrag til å dekke løpende vedlikehold og periodisk rehabilitering av Henrik Ibsens gt. 51, en fredet og kulturhistorisk viktig bygning, kan vanskelig tenkes å ville svekke Nobelkomiteens uavhengighet. Det samme gjelder bidrag til

nødvendige sikkerhetstiltak (inkludert IT-sikkerhet), driftstilskudd til instituttets bibliotek og til den forsknings- og opplysningsvirksomheten omkring internasjonale spørsmål som Nobelinstituttet, ifølge Nobelkomiteens statutter, skal bedrive.

Det Norske Nobelinstitutt
Oslo, 8. september 2021